

Анотації

Войтенко Г. Н. Влияние исторических факторов на современную украинскую драматическую поэму.

В статье идет речь о коммуникативно-исторической природе украинской драматургии. Сосредоточено внимание на ее характеристике относительно исторических особенностей, а также авторском идейно-эстетическом направлении.

Voitenko G. N. Influence of historical factors on the modern Ukrainian dramatic poem.

In the article the author investigates a question about communicative-historical nature of Ukrainian dramaturgy. Attention is concentrated on their description in relation to historical features, and also author ideological-aesthetic direction.

Н. В. Євсюкова

ДОЦІЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЗАЦІЇ ПРОФСПІЛОК У КОНТЕКСТІ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА (1991–2007 рр.)

На сучасному етапі розбудови незалежної держави соціально-економічний розвиток країни дуже тісно пов'язаний з політичним становищем, що призводить до політизації майже всіх ланок державної системи. Не стоять осторонь від цього процесу і профспілкові організації, які, починаючи з 90-х років, все наполегливіше просуваються в державну політику.

На жаль, поняття політичної діяльності профспілок у багатьох науковців не викликає зацікавленості, оскільки є загальноприйнятим вважати профспілки громадськими організаціями без політичних інтересів та прерогатив. Мало хто знає, або роблять вигляд, що не знають, про ті методи політичної діяльності профспілок, до яких вони вдаються для виконання власних завдань. А в суспільстві на “дивний” вид профспілкової роботи можуть звернути увагу хіба що лідери політичних партій з метою отримання профспілок в “партнери” для розширення власних електоральних можливостей.

Проте якби там не було, але політична діяльність профспілок наочна і більше того, вона мала і має право бути, чому сприяє законодавче забезпечення профспілкової роботи. Дося-

гнення ясності в цьому аспекті надасть можливість визначити причини входження громадської організації до політики. Саме це обумовлює наукову значущість та актуальність запропонованої проблеми.

Дослідженню поставленої мети певною мірою сприяла і наявна історіографічна база, яку певно не можна віднести до категорії міцних. Окремі аспекти законодавчого регулювання повноважень профспілок у сфері трудових конфліктів та колективно-договірної системи найшли певне висвітлення в узагальнюючих працях. Зокрема, голова Ради об'єднання профспілок Львівщини І. Я. Луцишин у статті “Правова основа нашої роботи” аналізує Закон “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” та робить спробу визначити завдання профспілок щодо його належної реалізації [1]. Дослідник В. Новіков у публікації “Колективно-договірне регулювання трудових відносин в Україні (історичний аспект)” досліджує розвиток та зміни колективно-договірного регулювання відносин з часу їх утвердження і до середини 90-х рр. [2]. А дослідник проблеми Г. Осовий у статті “Чи захистить “колдоговірна парасолька людину праці?” аналізує плюси та мінуси проекту Закону “Про внесення змін і доповнень до Закону “Про колективні договори і угоди” [3].

Однак, акцентуючи увагу на законах, які регулюють діяльність профспілок у сфері праці, науковці, на жаль, або залишили поза увагою аспекти правового забезпечення політичної діяльності або, в кращому випадку, не акцентували на них достатньої уваги, що, власне, й дало нам додаткові підстави для дослідження цієї теми.

У даній статті ми поставили за мету на основі аналізу законодавчого забезпечення профспілкової роботи у сфері трудових відносин довести доцільність політичної діяльності профспілкових організацій.

Необхідно зазначити, що сьогодні вже недоцільно згадувати радянські часи, щоб виділити цінну на сучасний момент інформацію, тим паче про профспілки, враховуючи їх сумнозвісне минуле “привідного паса”. Ми, у свою чергу, вважаємо за доречне та актуальне звернути увагу на законодавчу базу профспілок у період радянської системи, оскільки вона безпосередньо передбачала їх участь у політичних процесах, зауважимо, без

страху “зруйнувати” цим державність. Саме це сьогодні виступає дивним, оскільки тоталітарна система започаткувала та офіційно визнала політичну діяльність профспілок, яку з часом демократична держава буде всіляко обмежувати.

Так, у Конституції СРСР від 7 жовтня 1977 р. було передбачено кілька положень, згідно з якими громадські організації отримували надзвичайні політичні можливості. По-перше, “професійні спілки, — зазначено в Статті 7, — у відповідності зі своїми статутними завданнями беруть участь в управлінні державними та суспільними справами, у вирішенні політичних, господарчих та соціально-культурних питань” (тут та далі переклад з російської авторки — *Н. Є.*) [4]. У Конституції зазначено, що “громадяни СРСР мають право об’єднуватися в громадські організації, які сприятимуть розвитку політичної активності та самодіяльності, задоволенню їх різноманітних інтересів” [5], а мітинги та демонстрації визначені як “політичні свободи” громадян [6]. І головне, Стаття 113 Конституції закріплює за громадськими організаціями право законодавчої ініціативи у Верховній Раді СРСР [7].

На наш погляд, саме ці широкі можливості профспілок у політичній сфері з початком руйнування радянської системи перетворили їх на потенційного конкурента в боротьбі за владу. А якщо до цих прав додати електоральні можливості профспілок та їх масовість, то, з нашої точки зору, цілком можна пояснити започаткування з боку держави антипрофспілкової законодавчої політики, що триває до тепер.

Тут варто звернути увагу на те, що формування законодавчої бази профспілкової діяльності, яке, ніби то, почалося з проголошенням незалежності України, ще не завершено. З одного боку, це є логічним, оскільки процеси державного та світового розвитку не стоять на місці, що вносить багато змін у всі сфери життя країни, в тому числі і в законодавство про профспілки. Однак, з іншого боку, ці зміни не є виправданням щодо намагань держави усунути громадські організації від виконання власних функцій, навіть, більше того, звести нанівець їх функціонування.

Але навіть це неголовне. Головне те, що звичайні робітники, які є членами профспілок і заради інтересів яких взагалі “виживають” громадські організації, залишаються беззахисними.

Так, наприклад, у 1993 р. у відповідності з кардинальними змінами у сфері праці був прийнятий Закон України “Про колективні договори та угоди”, який регулював представницькі та захисні функції профспілок у сфері трудових відносин. Згідно Статті 4 цього закону, профспілки отримали “право на ведення переговорів і укладення угод від імені найманих працівників” [8]. Водночас, цей закон зобов’язував профспілки, яких може бути кілька на підприємстві, об’єднуватися для укладання єдиної генеральної угоди [9].

На наш погляд, головна перепона тут полягає не в кількості профспілок на підприємстві, а в їх “типі”, оскільки з кінця 80-х рр. відокремилися дві течії профспілкового руху: так звані традиційні та нетрадиційні профспілки. У такому випадку, очевидно, немає необхідності наводити приклади відвертого протистояння (з приводу і без приводу) між різними профспілками. Варто лише зазначити, що в цьому протистоянні вони підчас заходили настільки далеко, що про вироблення спільних домовленостей не могло бути й мови. Врешті-решт від цього могли постраждати та, власне, й страждали ті категорії робітників, котрих профспілки зобов’язували захищати. За цих обставин професійним спілкам, якщо вони дійсно налаштовані на захист, нічого іншого не залишалось, як виступити за скасування зазначеного положення. Тобто стати на шлях політичної діяльності через входження до законодавчого органу держави.

Отже, приймаючи названий Закон у зазначеній редакції, Верховна Рада сама стимулювала професійні спілки до політичної діяльності, хоча первісно в неї закладалась якраз зворотна ідея — відвернути цю масову громадську організацію від політичних форм боротьби.

На користь нашої гіпотези свідчить Закон від грудня 1993 р. “Про внесення змін і доповнень, що стосуються охорони праці, в Кодекс законів про працю України”, в якому вкрай лаконічною фразою було анульовано право профспілок на законодавчу ініціативу [10], що значно зменшило їх політичний потенціал.

Звичайно, відстоюючи ідею позбавлення права профспілок на законодавчу ініціативу, можна знайти певні аргументи на її користь. Скажімо, керуючись ситуативними міркуваннями, профспілки, користуючись зазначеним правом, могли блокува-

ти “непотрібні” їм закони і тим самим внести деструктивний елемент у процес державотворення.

Звісно, з вищезазначеним можна посперечатись, але за будь-яких обставин безсумнівним залишається те, що профспілками було втрачено важливий важіль політичної діяльності, який, до речі, надала тоталітарна держава. Позбавила ж їх цього права держава, яка розбудовувала свої принципи на демократичних засадах.

Та й щодо демократичних засад можна також посперечатись. Зокрема, у довгоочікуваному профспілками Законі “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” (який, до речі, був прийнятий аж у вересні 1999 року) Стаття 5 чітко встановлює, що “належність або неналежність до профспілок не тягне за собою будь-яких обмежень трудових, соціально-економічних, політичних, особистих прав і свобод громадян...” [11]. Безперечно, це положення дуже важливе і мало б надавати працівникам відчуття захищеності, особливо тим, хто не є членом профспілки. Але не пройшло й чотирьох років, як у Кодексі законів про працю за 2003 рік вже дозволялося здійснювати звільнення з ініціативи власника без попередньої згоди профспілкового органу **працівника, який не є членом профспілки** (виділено нами. — *Н. Є.*), діючої на підприємстві [12]. Отже, виходить, що держава свідомо на законодавчому рівні обмежує права не тільки профспілок, а й безпосередньо самих робітників.

Тут варто зазначити, що історія прийняття Закону “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності” дає підставу для звинувачення державних інституцій у навмисному затягуванні його розробки та прийняття. Справа в тому, що 90-і роки були періодом безпосередньої активної участі профспілок у політичних процесах (проведення передвиборчої боротьби, створення власної політичної партії, блокування з політичними партіями, політичні страйки та ін), завдяки чому вони отримали чималий досвід політичної боротьби. Тому, з нашої точки зору, це стало представляти для влади неабияку загрозу входження профспілок до політики, а значить до влади, що аж ніяк не було вигідно для сучасного керівництва.

Безперечним, на наш погляд, є той факт, що з боку політичних сил спостерігалась та, власне, спостерігається тенденція до намагання використати профспілки у власних цілях. Зокрема,

при загостренні політичної ситуації в країні окремі політичні партії не проти отримати наймасовішу громадську організацію з великими потенційними можливостями в “партнери”. Тому, очевидно, затягуючи прийняття профспілкового закону, кожна політична сила “приміряла профспілки під себе”. Як зазначав Профінформ Федерації профспілок України після чергового відхилення закону, “Ліві”, виступаючи проти законопроекту, хотіли продемонструвати, що без них профспілки не виживуть, а “Праві” не підтримали, вважаючи профспілки рупором лівих сил” [11].

Таким чином, стосовно профспілок у вищому законодавчому органі кожен мав свої розрахунки. Але в цілому, їх можна звести до одного: обмежуючи можливості профспілкових об’єднань, продемонструвати суспільству їх нездатність виконувати свої захисні та представницькі функції.

На користь цієї думки зазначимо, що найбільшою мірою саме від профспілкового закону постраждали громадські організації. Оцінюючи ситуацію в сучасному законодавстві, вкажемо ті втрати, які поніс профспілковий рух загалом. Головним чином вони стосуються управління державним соціальним страхуванням, зменшення кількості об’єктів соціального та культурного призначення, окремих контрольних функцій, серед яких, зокрема, нагляд за умовами праці, участь у регулюванні заробітної плати та правової інспекції. Також профспілки позбавлялись права розгляду трудових спорів і наділялись лише правом представляти інтереси працівників в органах, що розглядають ці спори [13].

Тепер, внаслідок цих втрат, усі проблеми та пропозиції профспілок у сфері захисту прав своїх членів мають вирішуватися на рівні консультацій, діалогу та переговорів з вищими державними органами. Безумовно, не дуже великий вибір методів боротьби залишився профспілкам. З огляду на це, нам видається цілком логічним та правильним вихід, який обрали профспілки — політична діяльність, як засіб впливу на владу, тим більше, що він дає результати. Наприклад, завдяки участі у виборчих кампаніях сформовано профспілкове лобі в парламенті, що дозволяє безпосередньо, а не опосередковано вносити профспілкові пропозиції до вищого законодавчого органу та брати участь у вдосконаленні трудового законодавства.

Отже, на основі вищезазначеного, можна зробити висновок про те, що законодавча база функціонування профспілок у 90-ті рр. двояко позначалась на їх політичній діяльності. По-перше, спостерігалось штучне стримування її формування з боку державних інституцій. А закони, що приймались, фактично урізали права профспілок у тих аспектах профспілкової діяльності, які або прямо, або опосередковано виводили громадську організацію на рівень політичної діяльності.

По-друге, чим обмеженіші приймались закони, тим активніше змушені були профспілкові комітети включатись до політичної діяльності. Тобто, вступаючи у дію закон протидії. Через боротьбу за покращення законодавства, яке регламентувало функціонування цієї масової громадської організації, профспілки реалізовували свої потенційні політичні можливості.

Звісно, в цій статті ми не змогли охопити всю нормативно-правову базу профспілок, що значно розширило б наші висновки, але не змінило б їх суті. Тому, враховуючи зазначене, є всі підстави стверджувати, що законодавчий аспект, як забезпечувальний чинник політичної форми діяльності наймасовішої громадської організації, повністю підтверджує її повну виправданість, принаймні, у період, що нами досліджується.

Джерела та література

- 1.Луцишин І. Я. Правова основа нашої роботи. Закон України про профспілки та завдання щодо його реалізації // Профспілки України. — 2000. — № 2. — С. 24-33.
- 2.Новіков В. Колективно-договірне регулювання трудових відносин в Україні (історичний аспект) // Україна: аспекти праці. — 1997. — № 1. — С. 30.
- 3.Осовий Г. В. Чи захистить “колдоговірна парасолька” людину праці? // Профспілки України. — 1999. — № 2. — С. 38-46.
- 4.Конституція Української радянської соціалістичної республіки: Прийнята на позачерговій сьомій сесії Верховної Ради УРСР дев'ятого скликання 20 квітня 1978 року. — К.: Політвидав України, 1987. — С. 6.
- 5.Там само. — С. 17.
- 6.Там само. — С. 16.
- 7.Там само. — С. 28.
- 8.Закон України “Про колективні договори та угоди”. Ст 361 // Відомості Верховної Ради України. — 1993. — № 36.
- 9.Там само.
- 10.Закон України “Про внесення змін і доповнень, що стосуються охо-

- рони праці, в Кодекс законів про працю України”. Ст. 10 // Відомості Верховної Ради України. — 1994. — № 3.
11. Закон України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності”. Ст. 397 // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 45.
 12. Кодекс законів про працю України. Ст. 43-1. — К.: Махаон, 2003.
 13. Спроба приборкати профспілки // Профспілкova газета. — 1997. — 26 лютого.
 14. Закон України “Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності”. Ст. 397 // Відомості Верховної Ради України. — 1999. — № 45.

Анотації

***Евсюкова Н. В.* Целесообразность политизации профсоюзов в контексте трудового законодательства (1991–2007 гг.).**

В статье поднимается проблема целесообразности политизации профсоюзов в период независимой Украины. Автор делает вывод о том, что властью проводилась антипрофсоюзная законодательная политика, которая препятствовала решению профсоюзами социально-экономических проблем умеренными средствами, что заставило прибегнуть к средствам политическим.

***Jevsjukova N. V.* The expediency of trade-unions` political activity in the context of labour legislation (1991–2007).**

The article is devoted to the problem of expediency of trade-unions` political activity in independent Ukraine. The author comes to the conclusion that the government pursued labour legislation against trade-unions. This policy prevented trade-unions to solve social-economic problems with the help of temperate methods and made them use political ones.

В. С. Лопаков

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ПЕНСІЙНОЇ РЕФОРМИ

Система пенсійного забезпечення населення України має великі і складні проблеми. Це, в першу чергу, значне навантаження на працюючу частину населення і на бюджет країни, недостатні обсяги страхових внесків для пенсійного забезпечення, низький рівень пенсії, невідповідність розміру пенсії трудовому внеску протягом працездатного періоду, при однаковому рівні відрахувань на пенсійне забезпечення, окремі категорії працівників мають значні переваги та пільги в пенсійному за-